

Delail'ül İcaz – Abdulkahir Cürcani | Esra Yıldırım

İDE AKADEMİ DÖNEM ÖDEVİ 2020-2021

Mahmud Muhammed Şakir Abdulkahir'in bu kitabı ile Belağat ve İcazul Kuran alanlarında kendisinden önce yazarların eksikliklerini tamamlayan ve hatalarını düzelteren bir ilim kurma niyetinde olduğunu fakat bunu yaparken Sibevey'in Kitab'ında yaptığı gibi veya İbn Cinni'nin Hasais'inde yaptığı veya kendisinin Esrar'ul belağa kitabında yaptığı gibi yeni ilim tesis edenlerin yolundan yürümediğini ifade etmektedir. Aksine bablandırma taksimlendirme ve tasnif etmede son derece aceleci davrandığını ve bazen aralarında irtibat olmayan fikirleri ardı ardına zikrettiğini söyler. [1]

Abdulkahir Cürcani'den önce Kur'an icazı Kur'an'a has olan bir şeydir ve öğrenilemez; Cürcani ilk defa Kuran icazının Arapların bildiği üsluplar üzerinden anlaşılabilirliğini söyleyen kişidir ve o Delail'ül İcaz kitabı ile kendisinden öncekilerin bu fikrine karşı çıkmıştır. Ki kitabın başından sonuna kadar hâkim olan fikir Kur'an'da olup da Kur'an dışındaki eserlerde olmayan şey nedir sorusudur. Yani nazm kelimelerin birbiriyle ilişkilendirilmesi ve aralarında sebebiyet ilişkisi oluşturulması iken ve Kuran bu nazm kurallarıyla inmişse Kuranın yeni olarak getirdiği şey nedir ki tüm yaratılmışlar onun karşısında aciz kalmıştır? [2]

Abdulkahir şiir ve nahvin belağatın kaynağı olduğuna işaret etmektedir [3] . İlk bakışta şiir ve nahiv genel anlamda zikredilmiş gibi olsa da aslen alimlerin özellikle de Cahız'ın şiir bilgisini ve Halil ve Sibeveyh'in çıkardığı maani'n nahvini kastetmektedir. Ki Abdulkahir Kur'an icazına tek giriş kapısı olarak gördüğü şiire maani'n nahv ışığıyla bakmıştır. [4] Ve Şiirdeki belağat sırlarına vakıf olmadan Kur'an icazının anlaşılmayacağını ifade etmiştir.

Kitabını Delil'ül İcaz yerine Delail'ül İcaz olarak isimlendirmesi onun Kurandaki tekdîm tehir hazîf zîkr gibi üslupların Kuran icazından olduğuna işaret etmektedir ve O bu İcazın ancak Kur'an'ın Arap Dilinin zirvesi olan cahiliye şiirine üstünlüğü görülerek anlaşılabilirliğini ifade etmektedir: Bu sebeple kitabında belaği meseleleri önce şiirle açıklar; Daha sonra Kurandan ayetlerde bu meselelerin nasıl geldiğini açıklayarak aradaki farka işaret eder; fakat o aradaki farkı zikretmek yerine işaret etmekle yetinmektedir; ki bu üslubu onun meseleyi açıklamaya ihtiyaç duymayacak kadar açık olarak görmesi sebebiyledir.

Abdulkahir kendisinden önce belağat ve fasahat hakkında söylenenlerin rumuz ima ve hafiye işaretten ibaret olduğunu ifade etmektedir. Ve kendinden öncekilerin fesahat ve belagatten bahsederken kullandığı sekiz kelime olduğunu söyler. Bunlar: Nazım, Tertip, Telif, terkip, sıyağa, tasvir, nesc ve tahbirdir. [5] Abdulkahir'in bu sözünden de anlaşılacağı gibi nazm kavramı aslında Abdulkahir'den önce de mevcuttur; fakat ilk defa o nazım kavramını ve onunla kastedilenin ne olduğunu açıklamış ve takdim tehir hazîf fasl vasl gibi nazım bablarını açıklayarak devam etmiştir.

Ve o tek başına Kuran nazmıyla ya da tertibi ile mucizdir gibi ifadelerin yeterli olmadığını söyler. Ve bu durum fesahat ilmi için de geçerlidir. Bir kelamın fesahatini bilmek için ayrıntılarıyla açıklamak kelimelerin nazmındaki özellikleri tek tek ele almak gerekmektedir. [6]

Ve o icazın Nazımda ve siyakta ortaya çıkan özelliklerde, ayetlerin başlangıcı ve sonlarında ortaya çıkan nükterde, lafızların seyrinde ve konumlarında, her bir darbı meselde ve bir haberin verilisinde, her türlü tavsiyede ve uyarıda ve bildiride ve hatırlatmada, terğibte ve terhibte her bir huccet ve Burhan ve sıfat ve açıklamayla ortaya çıktığını ifade eder. [7]

Kısaca her bir kelamın veya lafzın güzel olduğu söylenmesi için bilinen bir nokta ve makul bir sebep olması ve bunlardan ifadeye bir yol olması ve iddia edilenlerin doğruluğuna dair delil gerekir. [8]

Ayrıca Abdulkahir Belağat fasahat gibi kelamın birbirine üstünlüğünü ifade den kelimelerin ifadenin (delaletin) güzel olması yani mananın en doğru şekilde ifade edilmesi ile alakalı olduğunu belirtir. [9]

Ve kelimelerin cümlede kullanılmadan önce tek başlarına herhangi bir üstünlükleri olmayacağını ifade eder, çünkü bu üstünlük o kelimelerin insanın nefsindeki manayı ifade edebilmesine bağlıdır bu da ancak cümlede geliş şekilleriyle ortaya çıkar. Kısaca üstünlük lafzın manasının lafzı takip eden manaya uygunluğundadır. Bu durumun delillerinden biri aynı kelimenin bir yerde makbul güzel gelirken başka bir yerde zayıf çirkin gelmesi olduğunu söyler ve bunu cahiliye şiirinden örneklerle açıklar. [10]

Ve O nazmın lafızda mı yoksa mana da mı olduğu fikrini tartışır ve lafızda olduğunu savunanların fikrini lafzın başka bir lafzın yanında ya da önünde şu sıfatı sebebiyle gelmesi gibi bir durum söz konusu olmadığı için reddeder. Ve eğer birileri delil olarak mananın nazmı gibi bir ifade kullanılmamıştır derse buna yakın bir ifade olarak "manaların tertibi" ya da "birbiri üzerine bina edilmesi" vb ifadelerin kullanıldığını söyler. [11] Ki lafızlar manayı takip ederler, ki sözdeki kelimeler nefiste mananın tertibine göre tertip edilirler. [12]

Kısaca Abdulkahir nazmın lafızda değil manada olduğunu ifade eder ve kelimelerde birbirleriyle ilişkilendirilmeden ve birbirlerinin üzerine bina edilmeden ve aralarında sebebiyet ilişkisi kurulmadan herhangi bir nazmın veya tertibin olmadığını söyler. [13]

Dikkat çeken bir husus Abdulkahir Cürcani'nin lafzın müfred olarak belağatta veya kelamın başka bir kelimadan üstünlüğünde veya İcazul Kuran meselelerinde etkisi olmadığı üzerinde fazlaca durmasıdır. Hatta delail'ül icaz kitabı bu nokta etrafında döner bile denilebilir. Bununla beraber telaüm-ül huruf yani harflerin uyumunun -nağme-üstünlüğü lafızlarda aramaya götüreceği için Kur'an icazından olmasını reddeder. [14]

Ayrıca üstünlük lafızda değil manada iken fesahatin lafzın sıfatlarından biri olmasını meselesine değiniyor. Fesahatin lafzın sıfatlarından biri olmasını lafzın kelimadaki üstünlüğü gösteren bir nitelik taşımasından ibaret olduğunu yani lafzın işaret vasfı sebebiyle fesahatle vasıflandırıldığını ifade eder. [15]

Kelamdaki üstünlüğü lafız ve mana üzerinden anlaşılması meselesinde lafızdan bahsederken kastedilenin mana olduğunu ve lafzın mana ile ifade edilmesini ise mananın ancak lafızlar vesilesiyle anlaşılması üzerinden açıklar. [16]

Ve mananın tertibini ilk başata lafızların tertibi ile daha sonra tertip kelimesini de bırakarak sadece lafızla ifade ettiklerini söyler. Ki lafzı farklı sıfatlarla nitelendirdiklerini örnek olarak mütemmekkin lafız derken aslen lafzın vasfı kastedilmediğini yani mananın kastedildiğini yani kendisini takip eden manaya uygun olması amlamnda olduğunu ifade eder. [17]

Abdulkahir'in bahsettiği konulardan biri de kinaye ve istiaredir, fakat bunlardan bahsetmekteki amacı esrar-ul belağatdaki gibi ifade etme yöntemlerinden biri olan istiare ve kinayeden bahsetmek değildir. Bunlardan kelimadaki üstünlük sebebi olması dolayısıyla icaz yönünden bahsetmektedir. [18]

Ayrıca kinaye ve istiare ve temsilin mübalağa belirtmediğini manaların ispatına delalet ettiğini söyler. Yani kinaye tasrihten eblağdır denildiğinde mananın zatında ziyade belirtmez buna karşılık mananın ispatında ziyade ifade eder. Bu açıdan ifade daha belîğ daha kesin olur. [19]

Abdulkahir istiare, teşbih, kinaye ve mecazın hepsinin aynı derecede olmadığını ve aralarındaki farkın muhakkak göz önünde bulundurulması gerektiğine ve bu farkın Kur'an'ın icazına götüren vecihlerden bir vecih olduğuna işaret eder. [20]

Daha önceden bahsettiği kelimadaki üstünlüğün müfred kelimelerde değil nazımda olması meselesini istiaredede de zikreder. Meseleyi farklı yerlerde geçen aynı müstear kelimeleri karşılaştırarak anlatır ve hepsinin aynı güzellikte olmadığını belirtir. [21]

Daha önce de geçtiği gibi nazm kelimesi Abdulkahir 'den önce de mevcuttu. Fakat kendisinden öncekilerde nazmın tarifi bulunmamaktadır. Abdulkahir nazmın tarifini ilk olarak yapan kişidir. O nazmı kelamın nahiv ilminin gereklilikleri, kanunları ve usulüne göre gelmesi olarak tanımlar. [22]

Ve nazımdaki doğruluk ve yanlışlığın tek sebebi nahvin manalarından bir mananın doğru şekilde kullanılması ve hakkının verilmesi veya gelmesi gereken yerde şekilde gelmeyerek bunlara dikkat edilmemesi olduğunu söyler. Yani nazımdaki sıhhat veya fesat maan'ın -nahve ve onun kurallarına bağlıdır. Nazımdaki fesat görülen şiirden bazı örnekler zikreder ve eğer nazımdaki problem maani'n nahiv kurallarına uymaması ise nazımdaki sıhhat maani'n nahiv kurallarına uyulması sebebiyle olduğunu ifade eder ve nazmı kelimeler arasında maani'n nahve ve hükümlerine dikkatle açıklar. [23]

Nazmında problem olan örneklerden sonra nazmı güzel olan örnekler getirir. Bunların güzel olmasının sebebinin takdim, tenkir gibi nahiv ilminin gerektirdiği vecihlerden anlatılmak istenene en uygun olanının seçilmesiyle açıklar. [24]

Abdulkahir kelimadaki üstünlüğü kelamın amaçlarıyla ilişkilendirir. Ona göre nazım maani'N nahv ve maani'n nahv'deki vecihler ve farklılıklarla doğrudan ilişkilidir fakat bu vecih ve farklılıkların sonu yoktur denecek kadar çoktur, be nedenle üstünlük bu vecih ve farklılıkların mutlak olarak zatında değil kelamın getirdiği manalar ve amaçlarıdır. [25]

Kısaca Abdulkahir kelimadaki üstünlüğü açıklarken iki aşamalı bir yol izler; birincisi kelimadaki üstünlüğü hissetmek ve fark etmek (fıtrat), ikincisi ise kelamı üstün kılan unsur veya unsurları belirlemektir.

[1] bkz: Cürcani, Delail'ül İcaz, Mahmud Muhammed tah, s.İ [2] bkz: Cürcani, Delail'ül İcaz, Mahmud Muhammed tah, s9.

[1] bkz: Cürcani, Delail'ül İcaz, Mahmud Muhammed tah, s.İ

[2] bkz: Cürcani, Delail'ül İcaz, Mahmud Muhammed tah, s9.